

12(07)
Б41

БІБЛІОТЕКА
ПЕРЕДОВОГО
ДОСВІДУ

НАРОДНА
ОСВІТА

**ВИВЧЕННЯ
УКРАЇНСЬКОЇ
МОВИ
В 2-3 КЛАСАХ**

· РАДЯНСЬКА ШКОЛА ·

З М І С Т

Вступ	3
Розділ I. Початковий період навчання української мови	6
<i>Л. О. Кутенко</i> . Збагачення та активізація словникового запасу учнів	6
<i>Г. І. Охота</i> . Уроки в початковий період навчання української мови	14
<i>О. Н. Хорошковська</i> . Розвиток умінь розмовляти по-українськи	27
Розділ II. Особливості вивчення фонетичного, граматичного та орфографічного матеріалу	34
<i>Л. В. Живицька</i> . Використання транспозиції та попередження інтерференції на уроках української мови	34
<i>В. Т. Горбачук</i> . Про здійснення міжпредметних зв'язків у навчанні української мови	39
<i>Н. О. Воскресенська</i> . Використання проблемно-пізнавальних завдань на уроках української мови	44
<i>Г. Г. Фанок</i> . Формування орфоепічних умінь і навичок під час вивчення фонетичного матеріалу	49
<i>В. П. Савицька, В. В. Явір</i> . Словотворча робота під час вивчення теми «Будова слова»	55
<i>Т. Ф. Потоцька</i> . Словотворчі вправи як засіб збагачення словникового запасу учнів	64
<i>Л. М. Ільїна</i> . Вивчення розділу «Частини мови» у 2 класі	72
<i>О. І. Мельничайко</i> . Робота над словосполученням та реченням під час вивчення частин мови в 3 класі	83
<i>В. В. Голубицька</i> . Вивчення теми «Відмінювання іменників I відміни»	93

БИБЛИОТЕКА ПЕРЕДОВОГО ОПЫТА НАРОДНОЕ ОБРАЗОВАНИЕ

Изучение украинского языка во 2—3 классах

Составитель — кандидат педагогических наук *А. И. Мельничайко*

Под редакцией кандидата педагогических наук, старшего научного сотрудника НИИ педагогики УССР *О. Н. Хорошковской*.

(На украинском языке)

Киев, «Радянська школа».

Зав. редакцією української мови *Л. О. Баранов*. Редактор *І. М. Забіяка*. Художній редактор *П. В. Кузь*. Технічний редактор *Л. Н. Бондарева*. Коректор *К. С. Коваленко*.

Інформ. бланк № 4357.

Здано до набору 22.04.84. Підписано до друку 20.11.84. Формат 84×108/32. Папір друкарський № 3. Гарнітура літературна. Спосіб друку високий. Умовн. арк. 5,46. Умовн. фарбо.-відб. 5,61. Обл.-видавн. арк. 5,93. Тираж 30 000. Видавн. № 28778. Зам. № 4-731. Ціна 15 к.

Видавництво «Радянська школа», 252053, Київ, Ю. Коцюбинського, 5. Книжкова фабрика імені М. В. Фрунзе, 310057, Харків-57, вул. Донець-Захаржевського, 6/8.

Вивчається для засвоєння твердої вимови звука [р].

Під час відпрацювання вимови звуків [у], [ч], [ц'] заучують такі рядки:

Жив на груші горобець
Горобець був добрий швець.
Цвірінчав щодня: жив-жив
Мені чоботи пошив.

Спостереження показали, що заучування невеличких віршів (про методику роботи з ними уже йшлося) не лише закріплює вимовні навички молодших школярів, а й сприяє засвоєнню граматичного ладу мови, збагачує словниковий запас учнів.

В. П. САВИЦЬКА,
старший викладач

В. В. ЯВІР,
зав. кафедрою російської та української мов
Криворізького педінституту

Словотворча робота під час вивчення теми «Будова слова»

Вивчення морфемного складу слова передбачає не лише ознайомлення дітей з його будовою, а й розкриває широкі можливості для систематичного збагачення їх словникового запасу, сприяє піднесенню мовної культури молодших школярів. Разом з тим це один із складних розділів у програмі початкових класів, оскільки вимагає від дітей 8—9-річного віку досить розвиненого абстрактного мислення, уміння аналізувати і систематизувати мовні явища. У зв'язку з цим учитель має чітко визначити всю систему роботи над даним матеріалом.

Робота над вивченням будови слова передбачена, як відомо, програмою другого класу. Її доцільно почати з відновлення в пам'яті дітей теоретичних відомостей, одержаних на уроках російської мови, з повідомлення відповідної української термінології про значущі частини слова — корінь, закінчення, суфікс, префікс, а вивільнений час бажано використати для словотворчої роботи в аспекті розвитку мовлення другокласників. У цьому плані вчитель має зосередити увагу на двох напрямках: роботі над попередженням вживання учнями неправильних утворень похідних українських слів і формуванні уміння свідомо добирати потрібні для даної мовленнєвої ситуації слова. Тому цілком слушною є думка Скорнякова М. Ф. про те, що для

розв'язання цих завдань «необхідно ознайомити дітей з деякими нормами словотворення, а також із смисловими, емоційно-експресивними, художньо-зображувальними можливостями словотворчих варіантів...»¹

Оскільки словотвір є одним із головних шляхів збагачення словника дитини, маємо максимально використати всі ті спільні явища, що є в словотворі російської і української мов, і ті специфічні особливості, які характерні для словотвору української мови, для розширення лексичного запасу другокласників, а також для шліфування орфоепічних норм української мови.

Так, опрацьовуючи тему «Суфікс», учителька Криворізької СШ № 1 Хміль І. Р. запропонувала дітям для аналізу такі приклади: *дубок, грибок, холодок, липка, гірка, рибка, вишенька*. На матеріалі цих прикладів у ході бесіди вчителька підвела дітей до висновку, що в українській мові вживаються однакові суфікси з тим же значенням, що і в російській мові.

Далі, аналізуючи приклади *кораблик, сіренький, тракторист* та ін., діти спостерігають за різницею у вимові суфіксів в обох мовах, хоч у їх написанні і значенні розбіжності немає.

І, нарешті, найбільше уваги вчителька приділила аналізу тих прикладів, у яких спільні явища або відсутні, або ж становлять певні труднощі для дітей.

Корисним буде паралельний аналіз таких, наприклад, суфіксальних слів української і російської мов: *строитель — будівник, нарушитель — порушник, покупатель — покупець, преподаватель — викладач, свидетель — свідок* та ін., який допоможе учням зробити висновок, що російському суфіксу *-тель* відповідають в українській мові інші суфікси: *-ник, -ач, -ець, -ок* тощо.

Наступний етап — словотворча робота. Крім вправ, розміщених у підручнику, необхідно дібрати й інші завдання, оскільки всі вправи підручника присвячені здебільшого словотворчому моделюванню, і зовсім немає завдань на з'ясування словотворчого значення суфіксів. А такі вправи, як відомо, формують свідоме ставлення дітей до відбору тієї чи іншої морфеми в слові.

Так, учителька Криворізької СШ № 26 Шалигіна А. П. дібрала для другокласників такі вправи і завдання:

Випишіть з тексту спільнокореневі слова.

---

¹ Методика розвитку речі на уроках російського мови / Под ред. Т. А. Ладыженской. М., Просвещение, 1980, с. 96.

Мама з Петриком зайшли до книгарні. Там на книжкових полицях виставлено багато книг. Підійшов Петрик до однієї з полиць і вивчив цікаву книжку.

Чи близькі за значенням слова *книгарня*, *книги*, *книжка*, *книжкових*? Що означає кожне з цих слів?

Далі вчителька пропонує порівняти слова *зима*, *зимонь* і відповіді на запитання: Що в них спільне? Яка частина слова вказує на різницю у змісті цих слів? Як вона змінює значення слова? За завданням учительки діти називають інші спільнокореневі слова *зимовий*, *зимовик*, *зимувати*, *зимівля*, з'ясовують їх значення.

Учителька цієї ж школи Шестопалова Е. С. спроектувала через кодоскоп уривок із знайомого дітям твору Козланюка «Мандрівники».

Вранці на світанку гриб і печериця пустилися бадьоро в дальшу дорогу. Музика провів їх травами аж до лісу і показав доріжку в цавині.

— Оцією доріжкою,— каже,— і йдіть.

Гриб і печериця подякували йому за нічліг та все добре й попросилися сердечно.

Ішли тепер вузькою ліською доріжкою. Подорожні почували себе бадьоро. Гриб жартома ловив синіх метеликів по дорозі, а печериця вів пісню затягнула на radoшах.

Завдання: 1. Поміркуйте, чому саме ці слова підкреслені в тексті. (Вони спільнокореневі). 2. Яке із спільнокоренових слів можна замінити близьким за значенням словом *стежка*? (*Доріжка*). 3. Доберіть до слова *подорожні* тільки за значенням слово. (*Мандрівники*).

Далі учні роблять у тексті заміну слів *подорожні*, *доріжкою* синонімами. Учителька показує, що така заміна виразає текст, сприяє уникненню одноманітності при живанні слів *подорожній*, *доріжкою*, *по дорозі*. Таке проикнення в зміст слова, у текст сприяє формуванню свідомого добору найбільш відповідного слова у певній мовленевій ситуації.

Наступний етап роботи — знаходження і виписування спільнокоренових слів *лісу*, *ліською* — відповіді на запитання: Від якого слова і як утворене слово *ліською*? А як назвати стежку, що пролягає в полі, степу?

Класовод Хміль І. Р. організувала словотворчу роботу з матеріалі такого тексту.

Сибір — найбільший край нашої Батьківщини. Сибір — найбагатший край. Тут геологи знайшли багато покладів вугілля, нафти, газу. Тут величезні поклади руд різних металів. Щедра сибірська земля на

ліси, ріки, озера. Одне погано: далеко лежать сибірські багатства, важка до них дорога. Але йти треба! Так наказала Комуністична партія. Так вирішив XXVI з'їзд КПРС.

З а в д а н н я: 1. Випишіть з тексту спільнокореневі слова (*Сибір, сибірська; найбагатший, багато, багатство*). 2. Від якого слова і як утворене слово *сибірська*? 3. Утворіть від слова *Сибір* назву людини, що живе в Сибіру (*сибіряк*). 4. Позначте суфікси, за допомогою яких ви утворили нові слова. Поміркуйте і скажіть, чи однаково утворені ці слова. 5. Як ви розумієте значення слова *багатий*? Чому так названий Сибір? Доберіть до вписаних з тексту спільнокореневі слова (*багатіти, багатючий, багач*). Як ви розумієте їх значення? Складіть з одним із них речення.

Ось ще кілька вправ, які можна використати на уроці.

Вправа 1. а) Доберіть з дужок потрібне слово. Поясніть свій вибір. Яке значення у наведених словах мають суфікси *-ок, -очок, -ик*?

1. Серед галлявини розкинув свої могутні віти великий (*дубок, дуб, дубочок*). 2. Молодий (*дуб, дубок, дубочок*) уже зазеленів. 3. Увечері почав накрапати дрібний (*дощ, дощик*). 4. Уже другу годину (*дощ, дощик*) лив, як з відра.

б) Наведіть свої приклади слів з цими суфіксами, які б називали предмети малого розміру (*-ок, -ик*) або мали значення пестливості, ніжності (*-очок*).

Вправа 2. Утворіть від поданих нові слова з суфіксом *-ин(а)*. Поміркуйте, як змінилося значення слів. Яке значення має суфікс *-ин*?

Зерно, хліб, цибуля, квасоля, солома, горох.

Після того, як буде зроблений висновок, що новоутворені слова називають один предмет серед багатьох інших (одичність), можна в більш підготовленому класі запропонувати дітям поміркувати над іншими словами з суфіксом *-ин*, наприклад, *городина, садовина*, звернувшись із запитанням: А яке значення має суфікс *-ин* у цих прикладах? Щоб учні зробили правильний висновок, необхідно з'ясувати значення наведених слів (усе, що росте на городі; в саду).

Така робота допоможе усвідомити, що один і той же суфікс може мати різні значення. Звичайно, розкривати учням значення всіх суфіксів немає потреби, але із значенням найбільш вживаних із них діти мають ознайомитись.

Вправа 3. Від слів *вітер, прапор* утворіть нові слова з суфіксом *-ець*. Вимовте утворені вами слова. Як вимовляється приголосний у цьому суфіксі? Спочатку складіть речен-

ня із словами *вітер, прапор*, а потім — з утвореними вами словами. Яка між ними різниця в значенні? (За допомогою суфікса *-ець* утворюються слова із зменшено-пестливим значенням). Чи однакове значення має цей суфікс у словах *стрілець, продавець, співець*? (Суфікс *-ець* називає людей за їх діяльність). А в слові *горобець*? Утворіть від нього слово з пестливим значенням (*горобчик*).

Вправа 4. Як правильніше назвати малу пташку чи тварину — *кізочка* чи *козень*, *горобчик* чи *горобень*, *кішечка* чи *кошеня*? Поміркуйте, чому. (Суфікси *-чик, -очк, -ечк* виражають і пестливість і здрібнілість одночасно; суфікс *-ен (я)* вживається тільки для утворення назв малих істот).

Вправа 5. Прочитайте вірш, знайдіть споріднені слова.

СОНЕЧКО І СОНЦЕ.

Сонечко вгору повзе по травинці,
чорний горошок у нього на спинці,
грає проміння довкола яскраве,
сонечку сонце всміхнулось ласкаве.

Поміркуйте, чи суфікс *-ечк-* у даному випадку має тільки здрібніло-пестливе значення. Чи можна слово *сонечко* замінити словом *сонце*? Як ви гадаєте, чому не можна? А замість слова *сонце* можна вжити *сонечко*? Однакове значення мають ці слова чи різне?

У ході бесіди необхідно показати дітям, що в даному випадку за допомогою суфікса *-ечк-* утворюється не тільки здрібніло-пестлива форма, а й зовсім інше значення.

Вправа 6. Утворіть від слів *рік, голос, рука, голова, трактор* слова, які відповідають на запитання *я к и й?* Що в цих словах спільне? (Суфікс *-н-* і закінчення *-ий*). Поміркуйте, про що це свідчить.

Що дає така робота? Вона фіксує увагу дітей на словотворчому значенні морфеми, на осмисленні ситуативних варіантів значущих одиниць мови, виробляє «чуття» мови, зрештою формує свідоме ставлення дитини до відбору тих чи інших одиниць мови у спілкуванні.

На завершення роботи над темою корисно запропонувати й такі види роботи, де діти мають осмислити, пояснити вибір слова, показати вміння цілком свідомо використовувати в своєму мовленні похідні слова, наприклад:

Вправа 1. Уважно прочитайте оповідання. Від слів, що в дужках, за допомогою суфіксів утворіть слова із зменшувально-пестливим значенням. Яке з цих слів більш відповідає змісту? Поясніть, чому.

ЗАЄЦЬ ТА ІЖАК.

Сіренький гладенький (заєць) сказав їжачкові:

— Який у тебе, братику, некрасивий одяг!

— Правда,— відповідає їжак,— але мої колючки рятують мене від зубів (собаки) і (вовка). Чи служить й тобі так добре твоя сіренька (шкура)?

Зайчик замість відповіді тільки зітхнув.

(К. Ушинський.)

Вправа 2. Від поданих слів за допомогою суфіксів *-щик, -ист, -івник* утворіть назви людей за професією чи за їх діяльністю.

Бульдозер, бетон, кран.

За малюнком складіть невелике оповідання «На будівництві», використавши утворені слова.

Учителька Криворізької СШ № 43 Нізова М. М. провела з другокласниками екскурсію в радгосп, після якої запропонувала творчу роботу «На радгоспному полі». За завданням учительки діти утворили від слів *поле, трактор, робота* слова, що відповідають на питання *який? яка? хто?* (*польова, тракторна, тракторист, робітники*) і утворили з ними словосполучення (*польова дорога, польова бригада, тракторна бригада, вправні трактористи, робітники радгоспу*). Після цих попередніх вправ учні були включені в роботу над твором за колективно складеним планом.

Звичайно, тему твору і слова учитель варіює на свій розсуд, наприклад, «На фермі», «Випадок на прогулянці» тощо.

Методика і мета опрацювання наступної теми «Префікс» в цілому та ж, що й при вивченні попередньої теми. Особливу увагу приділяємо роботі над тими префіксами, які або не властиві російській мові, або ж мають розбіжність у значенні, вимові чи написанні: *з-(с-, зі-), в-(у-, уві-), від-, роз-, без-, під-* тощо.

Після пригадування набутих учнями знань на уроках російської мови і виконання вправ 80 і 90 пропонуємо роботу над вправою 91, ускладнюючи завдання. Після того, коли діти утворять слова з префіксами *в-, ви-* (вони вживаються з тим же значенням і в російській мові), учитель передбачає такі види роботи: складіть речення із словом *входить* (наприклад, *Учитель входить до класу*). Чи можна вжити це слово в тому ж значенні, але з іншим префіксом? (*Заходить*). Поміркуйте, чи можна в цьому ж значенні вжити слово з префіксом *у-* (*уходить*). На це питання учні можуть дати заперечну відповідь, оскільки в російській мові префікс *у-* має інше значення. Щоб другокласники правиль-

но сприймали зміст слів з префіксом *у-*, їм слід повідомити, що *у-* і *в-* в українській мові мають однакове значення, тому *входить* і *уходить* в українській мові — слова з однаковим значенням. Якщо клас має добру підготовку, можна принагідно ознайомити дітей і з іншими варіантами: *увіходити*, *ввіходити*, оскільки дітям доведеться зустрічатися із цими формами на уроках читання, у побуті тощо. Крім того, на матеріалі таких і подібних прикладів учні одержать перші відомості про граматичні синоніми.

Для кращого засвоєння цих відомостей доречно запропонувати такі, приміром, завдання.

Перепишіть наведені слова. Підкресліть префікси.

Нахилитись, схилитись, обережний, надбережний, влетіти, залетіти.

Назвіть префікси, які мають однакове значення. Складіть речення з ними словами.

На наступному етапі пропонуємо дітям навести приклади слів з префіксами *з-*, *роз-*, *без-*, чітко вимовити їх. У ході аналізу прикладів тренуємо учнів у правильній вимові голосних і приголосних. Необхідно з'ясувати, що в цих префіксах кінцевий приголосний вимовляється чітко, дзвінко; у префіксі *роз-* в українській мові на відміну від російського *раз-* (*рас-*) завжди вимовляється твердо; в українській мові є префікс *з-*, але в словах перед *к*, *п*, *т*, *ф*, *х* вимовляється і пишеться *с*. Щоб дітям легше було запам'ятати цей матеріал, необхідно використати таблицю, подану на передостанній сторінці підручника.

Принагідно варто звернути увагу учнів на значення окремих префіксів, наприклад префікса *без-* (вказує на ознаку за відсутністю чогось). У зв'язку з цим доречно запропонувати класу кілька видів завдань, пов'язаних із словотворчим значенням префіксів, наприклад.

I. Утворіть від поданих слів слова з префіксом *пере-*. Поміркуйте, якого значення надає цим словам *пере-*. *Робити, шити, сіяти, садити* (Зробити заново). А в слові *перепливати* цей префікс теж має таке саме значення?

II. Замініть наведені сполучення слів одним словом з префіксом, який вказує на початок дії. Запишіть слова, префікс підкресліть.

Почала співати, почала шепотіти, почала сміятися, почала грати (заспівала, зашепотіла, засміялась, заграла).

III. Яке сполучення слів тут зайве? Поміркуйте, чому.
Без листя, без хмар, без шапки.

Матеріал цієї вправи допоможе дітям усвідомити, що не від кожного поєднання слів можна утворити префіксальне

слово. Крім того, необхідно звернути увагу школярів на відмінність між прийменником і префіксом, бо на письмі учні часто допускають помилки, не маючи чіткого уявлення про ці мовні одиниці.

На завершальних етапах роботи корисно запропонувати дітям вправи аналітичного характеру підвищеної трудності, наприклад.

1. Прочитайте слова. Що є спільного в їх значенні?

а) *тракторист, бандурист, радист, моторист* (суфікс *-ист*, за допомогою якого утворюються назви людей за професією);

б) *носище, гарбузище, хмарище, морозище* (за допомогою суфікса — *-ищ-* названі предмети великого розміру або явища із збільшеною ознакою);

в) *дочитати, дошити, добудувати, дописати* (префікс *до-* вказує на закінченість дії).

Учителька Нізова М. М. на одному з підсумкових етапів роботи включила дітей у виконання завдань ігрового характеру, запропонувавши створити нові слова за поданими моделями чи без них¹. Для розвитку зв'язного мовлення другокласників Нізова М. М. спланувала роботу над переказом.

ЛАСКАВА ПТАШИНА.

Ліс ще дримає. А вже хтось голосок подає дзвінкий і чистий. То раніше за всіх прокинулась у лісі берестянка. Це буренька, з оранжевим фартушком пташина. Вона й хвилиночки не всидить на місці. Пурхає з кущика на кущик. То тут, то там виспівує. Берестянка така весела, ласкава. І завжди до всіх привітна.

Учні працювали над такими попередніми вправами, пов'язаними з вивченням розділу «Будова слова».

1. Доберіть споріднені слова до слів *ліс, пташина, дзвінкий*. 2. Визначте суфікс у словах *голосок, кущик, хвилиночка*. Як вони змінюють значення цих слів? 3. Знайдіть змінну частину в підкреслених словах: *Пташка берестянка раніше за всіх прокидається у лісі*. 4. Поміркуйте, чому пташку називають берестянка. Як ви гадаєте, від якого слова і як утворена ця назва? 5. Поясніть, чому треба переносити слова так: *ви-співує, за-йти, при-вітали, про-кинулась, ви-збирати*.

Наступний етап роботи — переказ змісту оповідання за поданим планом. (1. Ліс уранці. 2. Прокинулась берестянка. 3. Зовнішній вигляд пташини. 4. Чим зайнята берестянка. 5. Берестянка — ласкава пташина).

¹ Завдання-ігри взято з кн.: Гамаля А. Т. Ігри та цікаві вправи з української мови для 1—3 класів. К., Рад. шк., 1980, с. 50, 53.

Учителька Шалігіна А. П. на одному з підсумкових уроків провела творчу роботу за малюнком «Біля годівниці». Готуючи дітей до твору, вчителька приділила багато уваги не лише роботі над змістом малюнка, а й словотворчій роботі, з'ясуванню значень дібраних і утворених слів, поєднанню їх у словосполученнях і реченнях.

Уважно розглянувши малюнок, другокласники відповіли на запитання: 1. Що зображено на передньому плані? 2. Які птахи прилетіли до годівниці? 3. Які птахи прилітають поодиночі, а які — зграйками? 4. Який час доби зображений на малюнку? 5. Яку назву можна дати цьому малюнку?

Після роботи над змістом учням були запропоновані такі завдання: 1. Поміркуйте, від якого слова утворене слово *годівниця*. Доберіть до нього спільнокореневі слова (*годувати, підгодовувати, годівля*). 2. Користуючись малюнком, до слова *летіли* доберіть спільнокореневі слова (*прилетіли, підлетіли, злетіла, вилетіла* тощо). 3. Від слів *горобець, синиця, снігур, дятел* за допомогою суфіксів утворіть слова із здрібніло-пестливим значенням. Підкресліть суфікси. 4. Складіть речення з утвореними словами (*Сиренький метушливий горобчик підлетів до годівниці. Сміливий горобчик не злякався синиць. Голодний горобчик накинувся на смачне насіння. Задоволена синичка спостерігала за своїми друзями. Зграйка яскравих снігуриків ласувала ягідками калини* тощо).

Така робота вимагає від учнів осмисленої діяльності, допомагає в збагаченні їх словника, пробуджує інтерес до вивчення мови. Крім наведених, можна запропонувати другокласникам й інші види роботи, спрямовані на закріплення знань з цього розділу, на творчу роботу дітей. Наприклад, учитель записує на дошці якесь слово (*мир, праця, сад, море*), а учні добирають і записують спільнокореневі слова, вводять їх у речення. Або такі, наприклад, завдання:

I. Утворіть потрібні слова, запишіть їх.

На баяні грає баяніст, на піаніно — ... А на скрипці?

За допомогою якої частини ви утворили нові слова?

Що вони називають?

II. Як ставляться до дівчини, коли її називають *Галинкою, Галиночкою, Галинонькою*? Знайдіть і підкресліть у цих словах суфікси. Що ви знаєте про ці суфікси?

III. Від наведених слів утворіть слова з протилежним значенням, змінивши префікси.

Замкнути (двері) — ... , *причалити* (до берега) — ... , *зайти* (до кімнати) — ... , *вдихати* (повітря) — ... .

IV. Поміркуйте, чи в усіх словах *від* є префіксом. Чому ви так вважаєте?

Відбити, відбудувати, відрубати, відро, відгорнути.

Цілком зрозуміло, що словотворча робота не обмежується опрацюванням розділу «Будова слова», а органічно продовжується під час вивчення таких розділів і тем, як «Частини мови», «Правопис префіксів і суфіксів», «Зміна голосних і приголосних у коренях слів» та ін. .

Т. Ф. ПОТОЦЬКА,

старший викладач Бердянського педінституту

Словотворчі справи як засіб збагачення словникового запасу учнів

Розділ «Будова слова» має багато спільного у російській і українській мовах, а отже, його опрацювання можна проводити в плані актуалізації знань та умінь, набутих на уроках російської мови. Такий підхід дає можливість значну увагу приділити розширенню та поповненню словникового запасу учнів, що особливо важливо в умовах вивчення української мови як другої.

Одним з найефективніших прийомів, що сприяє збагаченню активного словника, є словотворча робота. Цей прийом активізує здатність дітей до словотворення, сприяє уточненню значення слів, об'єднанню їх у групи, створює хорошу основу для успішного оволодіння правописними навичками. Не викликає сумніву, що успіх словотворчої роботи залежить від того, наскільки ґрунтовно молодші школярі засвоїли поняття «словозміна» і «словотворення» на уроках російської мови.

З метою актуалізації знань, на уроках української мови учителі Бердянської СШ № 16 Грибкова Г. С. та Потапова Т. Г. використовують такі справи:

1. Порівняйте слова кожного стовпчика. Що в них схоже, а що відмінне?

сумний	журба
смутний	журливість
журливий	зажурений
тужливий	журитися

Слова якого стовпчика можна назвати спорідненими? Доведіть.

2. Порівняйте пари слів. Скажіть, чим вони відрізняються (*ліс — лісу, зелений — зеленим, співала — співав, ліс — лісовий, зелень — зелений, співала — співуча*).